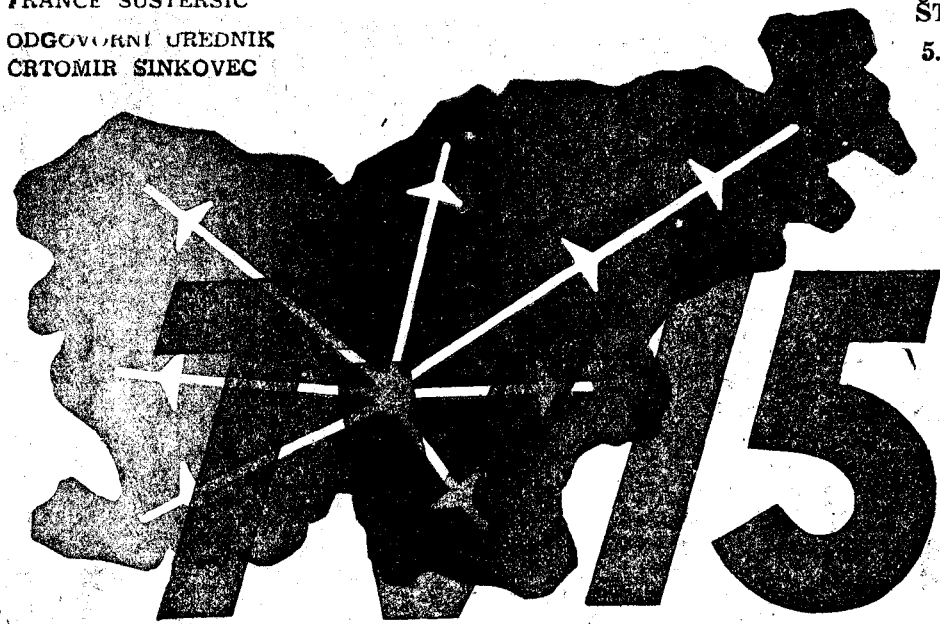

GLAVNI UREDNIK
FRANCE ŠUSTERŠIČ
ODGOVORNI UREDNIK
CRATOMIR ŠINKOVEC

Leto III
ŠT. 39
5. X. 1965

GLASILO ZVEZE ZDRUŽENJ BORCEV NOV SLOVENIJE

PETI KONGRES ZVEZE ZDRUŽENJ BORCEV JUGOSLAVIJE

V dvorani delavske univerze »Djuro Djaković« v Sarajevu je bil od 28. do 30. septembra peti kongres Zveze združenj borcev narodnoosvobodilne vojne Jugoslavije. Na njem je bilo prisotnih 650 delegatov ter članov zveznega in nadzornega odbora. Kongresu je prisostvovalo tudi večje število domačih gostov in predstavnikov bojevnikiških organizacij iz 28 držav Evrope, Azije in Afrike ter predstavniki Svetovne federacije bivših borcev, Mednarodne federacije udeležencev odporniškega gibanja in mednarodnih taboriščnih komitejev v Osviecimu in Dachauu.

Med domačimi gosti so bili na kongresu navzoči tudi Edvard Kardelj, Veljko Vlahović, Petar Stambolić, Blažo Jovanović, Ivan Gošnjak, Svetozar Vukmanović, Djuro Pucar, Jovan Veselinov, Cvjetin Mijatović, Mijalko Todrović in številni drugi politični voditelji.

Kongres je začel Aleksander Ranković, ki je pozdravil vse goste. Prvi dan dopoldne sta kongresu predsedovl Djuro Pucar in Franc Leskošek. Ivan Božičević pa je prebral pismo, ki ga je kongresu poslal predsednik republike in častni predsednik ZZB NOV Jugoslavije Tito.

IZ NAŠE REVOLUCIONARNE PRETEKLOSTI NE ŽELIMO USTVARITI MUZEJA

Pismo tovariša Tita

»Petemu kongresu Zveze združenj borcev narodnoosvobodilne vojne Jugoslavije.

Dragi tovariši! V kongresu Zdrženja borcev narodnoosvobodilne vojne Jugoslavije je posebno pomemben, ker poteka v jubilejnim letu naše najnovejše zgodovine: minilo je dvajset let od zmage nad fašizmom in dvajset let plodne graditve socializma.

To izredno pomembno obdobje graditve naše nove družbe je polno požrtvovalne usmerjenosti naših delovnih ljudi, ki so dosegli v boju za svoje boljše življenje velike uspehe. Vse naše prizadevanje mora biti vedno navdihnjeno z interesi delovnega človeka, ker je to smisel vseh naših revolucionarnih težev.

Zveza združenj borcev je dosegla v svojem dosedanjem delu velike uspehe, naši borci pa so bili vedno v prvih vrstah graditeljev socializma. To pričakuje naša skupnost od vas tudi v prihodnje.

Vi, ki ste v najusodnejših dneh ustvarili in usmerili zgodovino revolucije, morate tudi v prihodnje stati v vrstah najbolj aktivnih nosilcev graditve socializma.

Naloga vaše organizacije je tudi gojiti revolucionarne tradicije in jih prenašati na mlade rodove. Naša revolucionarna dediščina je najmočnejši vir naše prihodnosti in ta dediščina mora biti stalno pričujoča v našem celotnem družbenopolitičnem in kulturnem življenju, v umetniškem in znanstvenem ustvarjanju, zlasti pa v vzgoji in izobraževanju naše mladine. Našo revolucionarno dediščino je treba znanstveno proučevati, ker tudi tako krepimo bratstvo in enotnost jugoslovanskih narodov, ki je po svoji etični in humanistični vsebini največji dosežek naše revolucije. V nasprotju s tem bi vsako romantično ali ozko-srčno poudarjanje posebnih zaslug tega ali onega naroda zmanjševalo veličino revolucije, revolucije narodov Jugoslavije, in slabilo eno njenih najplemenitejših pridobitev. Dovolj razlogov imamo, da posebej spodbujamo ustvarjalnost, navdihnjenost s tradicionalnimi temami in dogodki. Iz naše revolucionarne minulosti ne želimo ustvariti muzeja revolucije, marveč hočemo v njej videti tisto, kar je — gibalno silo ustvarjalnega duha, človeško lepoto in veličino.

Vaš kongres poteka v času, ko je naša skupnost v fazi zelo važnih družbeno-eko-

nomskih ukrepov. Delovni ljudje naše dežele so sprejeli gospodarsko reformo kot neogiben proces stabilizacije gospodarstva in družbenih odnosov ter vsestranskega aktiviranja celotnega družbeno-političnega življenja, proces, ki naj pospeši ustvarjanje ekonomskih in političnih pogojev za polno uveljavljanje samoupravljanja in nagrajevanja po delu. Zveza združenj borcev naj sprejme uveljavljanje te reforme kot svojo izredno važno nalogo in se skupaj z drugimi delovnimi ljudmi bori za njeno dosledno uveljavljanje.

V naslednjem obdobju bodo organizacije borcev zadevale na nove probleme materialnega položaja upokojenih borcev. Naša družba kot celota je dolžna še bolj sodelovati pri hitrejšem zagotavljanju stanovanjskih in drugih materialnih pogojev za njihovo življenje in delo. Upokojenim oficirjem in drugim borcem moramo omogočiti, da se bodo še aktivneje vključevali v družbeno-politično življenje, ker s svojimi izkušnjami in znanjem, pridobljenim v graditvi naše vojske, lahko dajo dragoceno pomoč teritorialnim skupnostim, družbeno-političnim organizacijam in organom samoupravljanja.

Naj si napredno miroljubno človeštvo še tako prizadeva ohraniti mir, vendar smo pričevali pravih vojnih spopadov v mnogih delih sveta. Boj proti raznim imperialističnim krogom in ostankom fašizma ter odstranjevanje vzrokov nove vojne mora biti tudi v prihodnje ena najvažnejših nalog Zveze združenj borcev. Zato je, kakor doslej, tudi v prihodnje nujno sodelovanje naših borcev z borci drugih narodov, ker poznajo vojne strahote najbolj tisti, ki so preživeli kri ne samo, da bi premagali sovražnika, marveč tudi zato, da ne bi bilo več vojne in da bi človeštvo lahko mirno živelo, delalo in napredovalo.

V naši socialistični skupnosti so vse dejavnosti, ukrepi in naloge stvar vseh nas, vseh organizacij in družbeno-političnih faktorjev, torej tudi Zveze združenj borcev. To je v skladu s sistemom naše socialistične demokracije in s samoupravljanjem.

Udeležencem V. kongresa in vsem borcem želim mnogo uspehov v delu in izražam pričnanje, da bodo tudi v prihodnje uspešno stali na svojem mestu v naši družbi v skladu z nalogami, ki čakajo vse delovne ljudi naše socialistične skupnosti.

• Ze dopoldne so kongres pozdravili nekateri predstavniki nacionalnih združenj borcev in vojnih invalidov ter mednarodnih organizacij borcev. V popoldanski seji, ki sta ji predsedovala Spasenija Babović, nato pa Ivan Gošnjak, so se ti pozdravi nadaljevali.

• Drugi dan je kongres nadaljeval svoje delo v petih komisijah. Sejo komisije za sodelovanje z nacionalnimi združenji in mednarodnimi organizacijami borcev, v kateri so obsodili ponovno oživljanje nacizma in revanšizma v ZR Nemčiji in postavili zahtevo do te države po odškodnini Jugoslaviji za žrtve, ki jih je imela v drugi svetovni vojni, je začel Franc Leskošek, sejo komisije za organizacijsko politična vprašanja je začel Vlado Božović, sejo komisije za socialno ekonomske probleme udeležencev NOV Djuro Pucar, sejo komisije za razvijanje tradicij NOV Spasenija Babović in sejo komisije za vojaško strokovno vzgojo in obrambo države Marko Belnič.

• V četrtek, to je tretji dan,

Prejšnji in sedanjí predsednik ZZB NOVJ Aleksandar Ranković govori na V. kongresu

je kongres zasedal zopet v plenumu. Najprej so delegati sprejeli predložene spremembe in dopolnitve statuta ZZB NOV, nakar so komisije poročale o svojih sklepih. Delegati so nato sprejeli dokument o izplačilu odškodnine žrtvam nacističnega

nasilja, poziv k sodelovanju nekdanjih borcev v boju za mir ter sklepe kongresa. Izvolili so tudi nov zvezni in nadzorni odbor ZZB NOV Jugoslavije. S kongresa so poslali predsedniku republike Josipu Brozu Titu posebno pozdravno pismo.

Govor predsednika ZZB NOV Jugoslavije Aleksandra Rankovića

Peti kongres Zveze združenj borcev narodnoosvobodilne vojne poteka v jubilejnim letu, v katerem naša država in vse svobodoljubno človeštvo praznuje 20-letnico velike zmage protihitlerjevske koalicije nad fašizmom.

Ko se spominjamo usodnih dni druge svetovne vojne, se moramo pri tem spomniti tudi velškanskih žrtve, ki jih je dalo človeštvo, ko se je znašlo pred najbolj brezobzirno hitlerjevsko agresijo in željo, da zasužnji ves svet. Nista bili ogroženi samo svoboda in neodvisnost narodov, temveč tudi obstanek človeštva. Ko govorimo o teh veličastnih dneh zmage in ko si prizadevamo, da bi ohranili mir na svetu, ne smemo pozabiti, da

je združitev narodov in držav v organizirano fronto za boj proti hitlerjevskim osvajalcem rešila človeštvo trajnega suženjstva.

Ponosni smo, ker so naši narodi pod vodstvom Komunistične partije in tovariša Tita prispevali pomemben delež k skupni zmagi protihitlerjevske koalicije, in podpri nadčloveški boj narodov Sovjetske zveze in njene zmagoslavne Rdeče armade. Te žrtve niso bile zaman. Borci narodnoosvobodilne vojne in vsi naši narodi so, boreč se proti okupatorju, položili temelje svobodni, enakopravni in neodvisni socialistični skupnosti vseh narodov Jugoslavije. V takšni skupnosti so jugoslovanski narodi v dvajsetih po-vojnih letih dosegli zelo pomembne uspehe pri obnovi,

graditvi in družbeni preobrazbi naše države. V tem obdobju se je zelo razvil sistem družbenega samoupravljanja. Postal je trdna podlaga našega demokratskega razvoja ter oblik upravljanja na vseh področjih družbeno-gospodarskega in političnega življenja.

Z dosledno miroljubno politiko in vztrajnim prizadevanjem za vsestransko prijateljsko sodelovanje med narodi se je utrdil mednarodni položaj Jugoslavije. Naša država je postala pomemben činitelj v boju za miroljubno koeksistenco, za svobodo in neodvisnost vseh narodov, s čimer si je pridobila velik ugled in iskreno prijateljstvo večine držav in narodov na svetu.

(NADALJEVANJE NA 4. STRANI)

Besede in dejanja

Partijski sekretarji — administratorji

Proučevanja v 74 delovnih organizacijah na Hrvaškem so pokazala, da samo 13 sekretarjev organizacij ZK neposredno dela v proizvodnji, kar 61 pa jih oprav-

lja razne administrativne in druge posle. Komunist — 24. IX. 1965

Tako pojmujejo gospodarsko reformo

Na zadnjem plenumu okrajnega komiteja ZK Srbije so pove-

Rezerve niso v cenah

Družbenemu sektorju kmetijstva bi moralo postati bolj jasno, da rezerve niso več v cenah, temveč v boljšem in smotrnejšem gospodarjenju. Nobene izgube ne bi smeli pokriti brez zamenjave tistih, ki so za izgubo odgovorni. Delavska enotnost — 23. IX. 1965

Pouk o NOV

Lani in prejšnja leta smo proučevali, kako poteka pouk o narodnoosvobodilni vojni v naših šolah. V glavnem so bili uspehi nezadovoljivi. Tega je krivo dvoje: pomanjkanje primernih učnih knjig in napake, ki se kažejo pri pouku. Komunist — 24. IX. 1965

Napak deljene štipendije

V študijskem letu 1964/65 je prejelo študentov na univerzi 43,4 odstotkov rednih študentov, le dobra tretjina vpisanih pa v

redu izpolnjuje študijske pogoje. — Sano tako imenovane »osipa« v univerze je bilo okoli 50 odstotkov. Torej štipendij ni bilo malo, le napak jih delimo... Delavska enotnost — 23. 9. 1965

Nepismenost in neporabljena sredstva

Na nedavnem plenumu Socialistične zveze Srbije, kjer so razpravljali o nepismenosti kot družbenem problemu, je bil v gradivo zapisan tale podatek: »Od 1.321.000 aktivnih ljudi — študentsko uvrščenih v skupino »delavcev-uslužbencev« — je nepismenih približno 63.000... Naj omenimo le to, da je imelo

lani beograjsko gospodarstvo za strokovno izobraževanje kadrov približno 5 milijard dinarjev, ob koncu leta pa so ostale neporabljene 4 milijarde.

Komunist — 24. IX. 1965

Stroški za preživljanje

V indeksu po novi listi predstavljajo stroški za hrano 44,9%, celotnih stroškov, tobak in pijave 3,3%, obleke in obutev 12,4%, za stanovanje 6,1%, kurjavo in razsvetljavo 5,3%, pohištvo in stanovanjsko opremo 7,1%, higieno 3,9%, kulturo in razvedrilo 7,6%, ter za promet in PTT 7,5%.

Delo — 26. IX. 1965

V VEČINI PRIMEROV SE ZAVLAČUJE POSTOPEK

za priznanje in uveljavitev pravice do dodatka za udeležence in sodelavce NOV pred 9. IX. 1943, ki so v delovnem razmerju

Nedavno je povišana najnižja meja mesečnega osebnega dohodka za aktivne in organizirane udeležence in njihove sodelavce, ki imajo z odločbo pristojne komisije priznano dvojno posebno dobo pred 9. 9. 1943. leta, na 69.000 dinarjev.

Večina upravičencev je že uveljavila pred pristojnimi komisijami pravico do te ugodnosti tistim aktivnim in organiziranim udeležencem in sodelavcem v NOV, ki so svojo aktivno in organizirano udeležbo oziroma sodelovanje v NOV pred 9. 9. 1943. leta dokazali.

Precej je pa takšnih primerov, ko so se upravičenci dejansko aktivno in organizirano udeležili NOV pred 9. 9. 1943, ne najdejo pa več takšnih prič oziora nimajo ustreznih listin in dokumentov, s katerimi bi svojo aktivno in organizirano udeležbo oziroma sodelovanje po vseh pravno-formalnih predpisih komunalnih zavodov za socialno zavarovanje in republiške komisije v smislu 195. člena Temeljnega zakona o pokojninskem zavarovanju brez težav dokazali.

V tem postopku, npr., uprave za notranje zadeve po nekkih svojih internih predpisih ne smejo izdajati nobenih prepisov in izpisov dokumentov, ki so bili zaplenjeni okupatorskim oblastem, a dokazujejo najbolj jasno zadržanja poedinih ujetih in aretiranih aktivnih in organiziranih udeležencev v NOV pred sovražniki. S tem nerazumnim postopkom so posebno prizadeti tisti borci pred 9. 9. 1943, ki za določena obdobja v NOV nimajo več živih prič niti kakšnih drugih dokumentov.

Za večino vseh upravičencev pri uveljavitvi posebne dobe pred 9. 9. 1943 v dvojnem trajanju je največji problem prav v tem, da so mnogi starejši organizatorji in prvoborci že pomrli in torej kot priče ne morejo več nastopiti.

Zaradi takšnih in podobnih primerov Komisije za priznanje posebne dobe, še posebno zavodi za soc. zavarovanje, ki dajejo takšne primere v obdelavo nezkušenim uslužbenecem, ki nimajo v večini primerov nobene prave predstave o ilegalnem delu, o nepopisnih težavah leta 1942 in leta 1943, v katerih se je nahajalo celotno narodnoosvobodilno gibanje v severni Sloveniji niti o NOB sploh, mnogim aktivnim in organiziranim udeležencem in njihovim sodelavcem z zavlačevanjem postopka tudi po 4 in še več let upravičeno povzročajo hudo kri, živčne zlome ter celo smrt v nekaterih primerih.

Organizirani in aktivni udeleženci ter njihovi sodelavci v NOV pred 9. 9. 1943 se tudi v severni Sloveniji upravičeno vprašujejo, čemu služijo takšna zavlačevanja, umetne komplikacije osebnih in drugih sporov, očitki o nekkih privilegijih in podobno? Nivelirani zakon o splošnem upravnem postopku je obvezen tudi za KZ in SZ v smislu določb I. poglavja temeljnih načel, že prejšnji pa je vseboval jasno določbo v 2. odstavku:

»Samostojni zavodi in samostojne organizacije morajo postopati po tem zakonu, kadar odločajo o pravicah, obveznostih ali pravnih koristih posameznikov, pravnih oseb ali drugih strank na podlagi pooblastila, ki jim je za opravljanje javne službe dano z zakonom ali s predpisom, izdanim na podlagi zakona, če ni s posebnimi predpisi drugače določeno. S samostojnimi organizacijami so mišljene tudi delovne organizacije.« 182. člen niveliranega zakona o ZUP pa se glasi:

»Če za nekatera ugotovljena dejstva ni neposrednega dokaza ali ga ni mogoče ugotoviti na podlagi drugih dokazil, se sme vzeti kot dokazilo za ugotovitev takega dejstva tudi ustna izjava stranke.

Izjava stranke se sme vzeti kot dokazilo tudi v malo pomembnih stvareh, če naj bi se neko dejstvo sicer dokazovalo z zaslišanjem priče, ki živi v kraju, oddaljenem od sedeža organa, ali če bi bilo sicer zaradi

iskanja drugih dokazov oteženo uveljavljanje pravic stranke.«

V 2. in 3. odstavku 182. člena zakona o splošnem upravnem postopku je govora še o drugih dokazilih ter o sklicevanju na eno od temeljnih načel zakona o prostem preudarku upravnega organa pri teh upravnih opravilih.

Komisije za priznanje pokojninske oziroma posebne dobe za aktivne in organizirane udeležence NOV ter Komunalni zavodi za socialno zavarovanje bi torej morali postopati v smislu 182. člena ZUP, ne pa iz poedinih primerov ustvariti neverjetno obsežno gradivo za čezurno in honorarno zaposlovanje že sicer upokojenih oseb, namesto katerih pa morajo desetine še mladih in že izkušenih pravnih, ekonomskih in drugih strokovnjakov ostati brez primernih zaposlitev in odhajati v tujino.

O vsej dejavnosti komisij za priznanje pokojninske — posebne dobe po občinah, republiške komisije v smislu 195. člena Temeljnega zakona o pokojninskem zavarovanju in komunal-

nih zavodov za socialno zavarovanje bi zaradi dejanske obsežnosti primerov in njihovega velikega števila (zdaj jih je v postopku na stotine pri sleherni občinski komisiji za priznanje pokojninske oziroma posebne dobe in na tisoče pri slehernem komunalnem zavodu za socialno zavarovanje) ter zaradi zavlačevanja postopka za poedine aktivne in organizirane udeležence in sodelavce v NOV tudi do 9. 9. 1943 po dve, tri in celo štiri leta, bilo potrebno začeti javno razpravo.

Še posebno je mnogo zavlačevanja v primerih tako imenovane izjemne upokojitve po 80. členu zakona o pokojninskem zavarovanju, ki je veljal do 31. 12. 1964.

Nerešene zadeve ležijo pri Administrativni komisiji pri Zveznem izvršnem svetu v Beogradu že leta in leta ter bi bilo potrebno začeti javno razpravo vseh zainteresiranih organov, predvsem pa materialno in moralno prizadetih aktivnih in organiziranih udeležencev in sodelavcev NOV.

ZIM.

Eksperimentalno naselje Grbavica v Sarajevu priča o novem načinu življenja

Vtisi s petega kongresa ZZB NOV Jugoslavije

Kongres se je razvil v pomembno manifestacijo za mir v svetu in mobilizacijo vojnih veteranov ter preživelih žrtve fašizma z vsega sveta za boj proti ostankom fašizma in netilcem novih vojn. Obenem je začrtal novo pot za reševanje preostalih, še nerešenih materialnih in zdravstvenih vprašanj bivših borcev ter za prenašanje moralnih in vojaško-taktičnih vrednosti NOB na mlajše rodove

Sarajevo. Mesto čudovite pestrosti ob stiku zahodnoevropske in orientalske civilizacije. Mesto tisočeri posebnosti in prirodnih lepote. Pa tudi in predvsem neslutnega napredka v zadnjih dvajsetih letih.

Mnilo je skoraj četr štletja od takrat, ko sem zadnjič videl to čudovito mesto. Takrat sem služil vojaški rok in sem imel priložnost skoraj eno leto, vsak dan, od blizu opazovati utripe njegovega življenja. Konec se mi ni ponudila priložnost, da bi ga spet obiskal.

Kakšna razlika po štiriindvajsetih letih! Takrat — bilo je leta 1940 pa do začetka vojne v letu 1941 — je šlo Sarajevo okoli 60 do največ 80 tisoč prebivalcev, Ljubljana pa jih je štela okoli 90.000. Danes ima Ljubljana okoli 160.000 prebivalcev, Sarajevo pa se že približuje številki 200.000.

V dolini med obema, nad 1000 metrov visokima pogorjema, ki obkrožata mesto, pa tudi po njegovih bregovih vsepovsod številne nove palače in na stotine novih velikih blokov in stolpnic. Ob novi železniški postaji, eni najmodernejših v Evropi, nove asfaltirane ceste in ulice. Po strmih bregovih nad središčem mesta tisoči in tisoči novih majhnih enodružinskih hišic, tako na gosto druga ob drugi in druga vrh druge, da ima človek vtis, da čepe ena na drugi. Prav to daje mestu edinstven in posebno slikovit vtis. Vse te majhne hišice so skoraj popolnoma enake kvadratne oblike s strmo streho, enako na vse štiri strani. V primerjavi z našimi enodružinskimi hišami so zares majhne, toda prav zato tem bolj ljubke in lične. Vse, stare in nove, so skrbno, rekel bi skoraj na novo prepleskane v pisanih, toda večinoma mirnih barvah. Vsepovsod obilo zelenja, mnoga okna so okrašena s cvetjem.

Po mestu v dolini hite drug za drugim v obe smeri najmodernejši tramvaj s prikolicami in številni najnovejši in še bolj moderni avtobusi z enim nadstropjem. Po bregovih in mestoma zelo ozkih ter zavitih ulicah se vzpenjajo navadni avtobusi. Vsa ta številna prometna sredstva so nenehno polna ljudi, čeprav je v mestu tudi precej osebnih avtomobilov in motornih koles, vendar mnogo manj, kakor pri nas. Osebna motorizacija je v Sarajevu šele na začetku. Moderna žičnica na Trebeviću, speljana skoraj iz središča mesta, vas v nekaj minutah popelje nad 1000 metrov visoko, od koder je čudovit pogled na celo mesto.

Mnogo večji razvoj kakor mesto samo so naredili njegovi prebivalci. Čistoča nekaj ni bila na višini, zdaj je Sarajevo eno naših najlepših mest tudi v tem pogledu. Pred četr štletja so bili v mestu v manjšini ljudje, oblečeni v evropska oblačila. Na ulicah so prevladovala kmečka oblačila iz domačega sukna, poleg njih pa vsepovsod fesi in turbani ter dimije in fe-

redže. Vsepovsod so čepeli po tleh ali hodili po strogem središču ljudje tudi v najbolj raztrganih oblačilih. Danes je Sarajevo močno industrijsko, trgovsko in univerzitetno mesto ter upravno središče s številnimi kulturnimi in znanstvenimi institucijami. Ljudski vrvež v središču mesta je podnevi in ponoči mnogo večji kakor v Ljubljani. Po oblačenju se prebivalci Sarajeva prav nič ne ločijo od prebivalcev katerega koli zahodnoevropskega mesta. Fesi in dimije so v središču mesta že redkost.

Mesto je odeto v zastave, vse boljše izlozbe so posebej okrašene na čast kongresu. Pred domom »Djuro Djakovića« v ulici JNA, kjer so plenarna zasedanja kongresa, stoji ves čas kongresa velika množica ljudi in opazuje delegate, ko prihajajo in odhajajo. Kadar koli se pripelje ali odpelje tovariš Ranković, množica burno ploska.

Kjerkoli smo se pojavili delegati, povsod smo našli na največjo pozornost, prijaznost in ustrežljivost prebivalstva. Stanovali smo v hotelih, v gostinski šoli in v velikem študentskem naselju na Bjelavah. Imeli smo svoje avtobuse, ki so nas vse tri dni prevažali na kongres in nazaj, povrh pa smo imeli še brezplačno vožnjo vse tri dni na vseh vozilih mestnega prometa.

Nepozabni so vtisi s samega kongresa. Velika in najmodernejša kino dvorana doma »Djuro Djaković« z dvema prostoroma avlami in velikim, pokritim hodnikom, je bila do zadnjega kotička polna delegatov iz vse Jugoslavije, med katerimi so bili tudi številni invalidi iz zadnje vojne. Tuje delegacije iz vse Evrope in Afrike od Norveške, Finske in Sovjetske zveze, pa tja do ekvatorja in še čez, med njimi tudi delegat iz Zahodne Nemčije, so se dva dni vrstile druga za drugo na govorniškem odru in prinašale pozdrave in darila. Pozdravni telegrami so deževali z vsega sveta.

V odmorih tisočera kar najbolj prisrčna srečanja nekdanjih bojnih tovarišev in sotrpinov iz taborišč. Vmes sestanki, konference, zasedanja komisij. Na plenumu in v komisijah je kongres opravil veliko delo in dal smernice in napotke za nadaljnje delo organizacij nekdanjih borcev doma in drugod po svetu.

Na postaji stoji dolg vlak, namenjen proti Zagrebu in dalje proti Ljubljani. V treh posebnih vagonih je nameščenih 65 delegatov iz Slovenije. Pred odhodom vlaka je zaorila slovenska partizanska pesem in ni prenehala, dokler ni vlak odpeljal s postaje. Ko je vlak odhajal, so stotine rok železničarjev in ljudi, ki so imeli kakršen koli slučajni opravak na postaji, mahale v pozdrav vse dotlej, dokler se ni zadnji vagon vlaka izgubil v večernem mraku.

Mile Smolinsky

Mariborski gestapovci v obmejnem štajerskem Fürstenfeldu

V številkah 33 in 34 (TV 15) smo prinesli spomine na »Gestapovsko nasilje v Mariboru«, v katerih smo opisali tudi nasilno preganjanje mariborskih Slovencev, ki jih je prvi dan po vdoru hitlerjancev osebno metal iz stanovanj v družbi gestapa prvi, novopečeni šef policije dr. Gerhard Pfrimer, so lastnik mariborske vinske vletrgovine. Dr. Pfrimer je izgnal Slovence iz treh hiš, da je tam naselil gestapovce in jim uredil pisarno, iz katere so nato vodili nadaljnje aretacije, zapiranje in izseljevanje Slovencev in ropanje njihove imovine. Pokradli so vse, kar jim je prišlo pod roko, in izpraznili v nekaj dneh tudi trgovine in skladišča v Mariboru.

Izseljevali in ropali so po seznamih, ki so jih sestavljali že več let pred vojno bogataši, organizirani v njihovem Kulturnem združenju. Dober teden dni pred izbruhom vojne so se ravno ti »petični junaki« previdno umaknili z rodbinami vred v Gradec, prepustili svoja stanovanja slovenskim kuharicam in hišnikom in se zmagoslavno vračali šele z nemško vojsko in gestapom. Ta strahotna dejstva je treba stalno ugotavljati, ker bo od tistih temnih dni skoraj poteklo četr štletja, da nam ne bi potvarjali zgodovine.

Nedavno so namreč prinesli graški časniki obširnejša poročila o zborovanju »Nemških Spodnještajerc« (Deutsche Untersteirer) v bližnjem »obmejnem Fürstenfeldu, ki ga je vodil kot predsednik bivši Mariborčan Erich Pfrimer.

GRBI CELJA, MARIBORA IN PTUJA

Na že tradicionalno zborovanje je baje prišlo več tisoč Spodnještajerc, veliko pa jih je ostalo doma zaradi izredno slabega vremena. Govorniški oder so krasili grbi spodnještajerskih mest: Ptuj, Maribora in Celja.

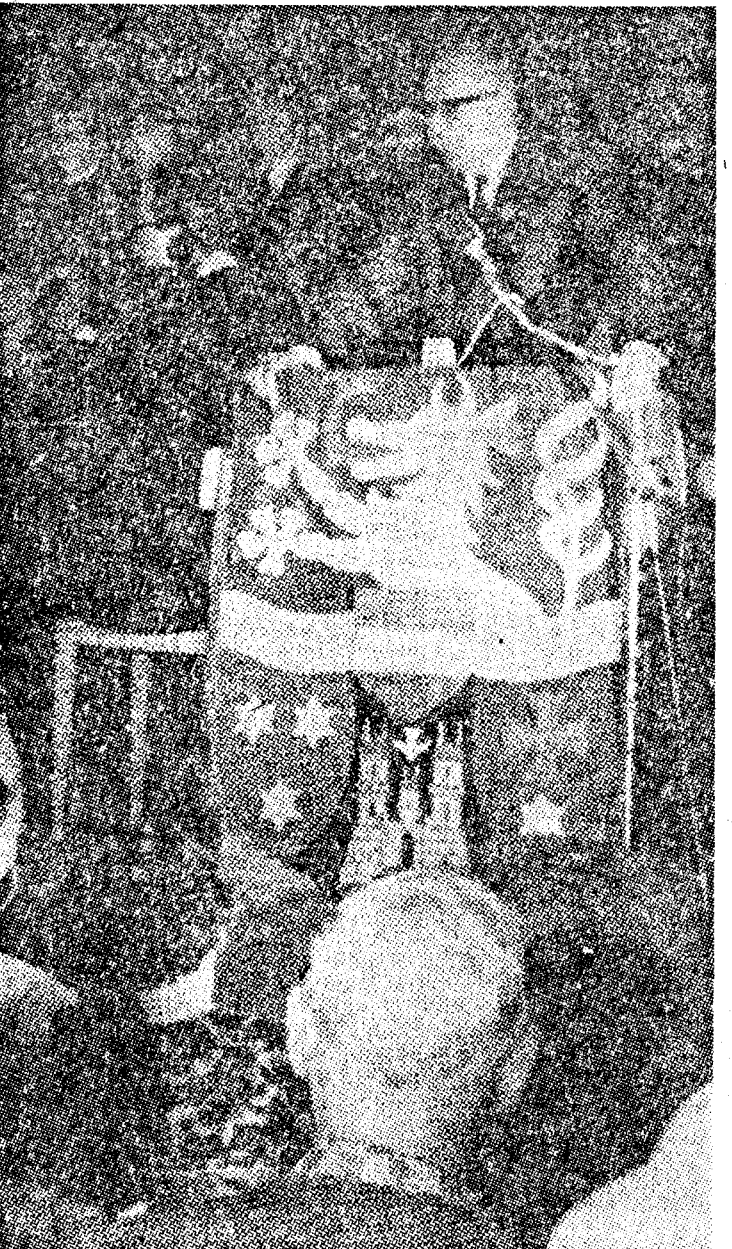
Dopoldne so vkorakali Spodnještajerci z Glavnega trga Fürstenfelda v dvorano društvenega doma, kjer je igral mestni orkester in nastopal tudi mešani pevski zbor. Sledilo je zborovanje, ki ga je začel najprej zaupnik nemških Spodnještajerc Aleksander Werschitz. Kot glavni govornik »nemških Spodnještajerc« je nastopil, obdan z grbi Celja, Maribora in Ptuja, bivši Mariborčan, načelnik zveze Erich Pfrimer. Zborovanje je govornik posvetil spominu stare, izgubljene domovine. »Slavimo v naši starini in vendar novi domovini

20-letnico republike Avstrije. Je pa tudi 20 let, odkar smo bili pregnani iz našega rodnega ozemlja.« je govoril vodja Pfrimer. »Angestammtes Gebiet« je baje »Nemcem Spodnještajerske« ozemlje Maribora, Celja in Ptuja. — Fürstenfeld pa so izbrali tamkajšnji rojaki za zborovanje, češ da je bil ta kraj stoletja obmejni steber nemškega jezikovnega ozemlja. Erich Pfrimer je nadalje trdil, da so bili nemški Spodnještajerci pregnani iz hiš in z zemlje ter so mogli rešiti le svoje življenje. V novo domovino so prinesli le svojo sposobnost in pridnost. Dejansko pa so se pre-

selili tja gor že pred izbruhom vojne, se potem korajžno vrnili z gestapom in po vojni lepo nadaljevali svojo dejavnost z vletrgovinami in tovarnami, ker so svoje premoženje zopet pravočasno spravili čez mejo in ne samo svoje, temveč tudi milijonske vrednosti, ki so jih ob izselitvi Slovencev leta 1941 nropali po stanovanjih pregnanih Slovencev po slovenski Štajerski.

Bilo bi torej bolje, če bi bogati »nemški Spodnještajerci« dali končno mir in napisali na razstavljen grbe: počivaj v miru in ne kliči vraga!

a. r.

Gerhard Pfrimer na govorniškem odru, okrašen z grbi Celja, Maribora in Ptuja

PETI KONGRES ZVEZE ZDruženj BORCEV NARODNOOSVOBODILNE VOJNE JUGOSLAVIJE

Revolucija se sedaj nadaljuje z razvojem socialističnih družbenih odnosov

(NADALJEVANJE S 4. STRANI)
cialistična zveza in organi samoupravljanja.

V naših organizacijah bo mogoče hitreje odpravljati pomanjkljivosti samo z boljšim delom vodstev združenj, s širšo debato o vseh pomembnejših vprašanjih, da bi se tako vse-

stransko posvetovali s članstvom in poiskali najboljše rešitve. Zato je neogibno treba odločneje odpravljati zaprtost naših združenj in organizacij. To je tesno povezano z demokratizacijo pri delu združenj in s krepitvijo vloge članstva v celotni aktivnosti zveze.

Rad bi poudaril še eno vprašanje, kateremu morajo posvetiti vso pozornost ne le naše organizacije borcev, temveč tudi drugi družbeno-politični činiteљи. Gre za upokožitev oficirjev JLA in drugih udeležencev revolucije.

čakujemo večji obseg stanovanjske površine, hitrejšo dinamiko graditve in večjo izbiro stanovanj. Učinkovito reševanje stanovanjskih problemov borcev v teh razmerah bo odvisno od tega, koliko se bodo zanje zavzele družbenopolitične organizacije v delovnih organizacijah, zlasti sindikati in organi samoupravljanja.

Financiranje gradnje stanovanj za borce, ki niso v delovnem odnosu, upokožence, invalide in druge, bo po odpravi stanovanjskih skladov v komunah in po zmanjšanju proračunske potrebnosti nov in specifičen problem, za reševanje katerega se morajo zlasti zavzeti vsa vodstva organizacij borcev, ustrezni skupščinski organi in organi uprave.

Pri reševanju stanovanjskih problemov borcev v teh razmerah bo treba preprečiti vse pojave nenamenskega trošenja sredstev, špekuliranja s stanovanji, dobljenimi od stanovanjskega sklada borcev, in sleherno drugo razsipanje sredstev, namenjenih za gradnjo stanovanj borcev.

Potem ko je še govoril o skrbi za vzgojo in šolanje otrok padlih borcev in žrtev fašističnega terorja, ki je bila naša

kot med narodnoosvobodilnim bojem sta tudi danes za uspešen razvoj socialističnih odnosov potrebni visoka družbena zavest in polno angažiranje pri uresničevanju ciljev naše družbe. Potrebni sta revolucionarna solidarnost in enotnost, kar predvsem pomeni krepitve bratstva in enpntnosti naših narodov, jugoslovanskega socialističnega patriotizma in internacionalizma. Nikoli ne smemo zaradi zadovoljevanja ožjih interesov zanemariti teh skupnih, splošnih interesov, zaradi zadovoljevanja trenutnih potreb pozabiti na isto trajnejše.

Gojitev tradicij narodnoosvobodilnega boja in nasploh zavesti o prehojenju revolucionarni poti nas krepi in hrabri pred vsemi težavami, ki jih nujno prinaša sodobni razvoj socializma. Uspehi, ki smo jih dosegli v preteklosti, krepijo zaupanje v našo silo in prepričanje, da je mogoče izpolniti tudi najbolj zapletene naloge današnje revolucionarne etape. Narodnoosvobodilni boj in naša dosedanja pot sta zares neizčrpen vir, iz katerega črpano izkušnje, silo in odločnost.

Gojitev tradicij narodnoosvobodilnega boja in revolucije zato za nas ni samo izpolnjevanje dolga do borcev, ki so dali življenja za to, kar sedaj imamo. To ni samo proučevanje zgodovine narodnoosvobodilnega boja, čeprav se pod tem razume eno in drugo in še mnogo več. Odnos do narodnoosvobodilnega boja in naše revolucionarne preteklosti je hkrati tudi odnos do naše revolucionarne sedanosti in prihodnosti, to je zagotovitev

kontinuitete naše revolucije in garancija, da bomo uspešno zgradili življenje materialne in kulturne blaginje ter resnične socialistične odnose.

Govoril sem o tem zato, ker je mogoče pri nas ponekod naveličati tudi na nerazumevanje našega vztrajanja na tradicijah narodnoosvobodilnega boja in revolucije, posebno pa zato, ker nekatere aktivnosti te vrste včasih niso usmerjene tako, da bi prispevale k ciljem, h katerim težimo.

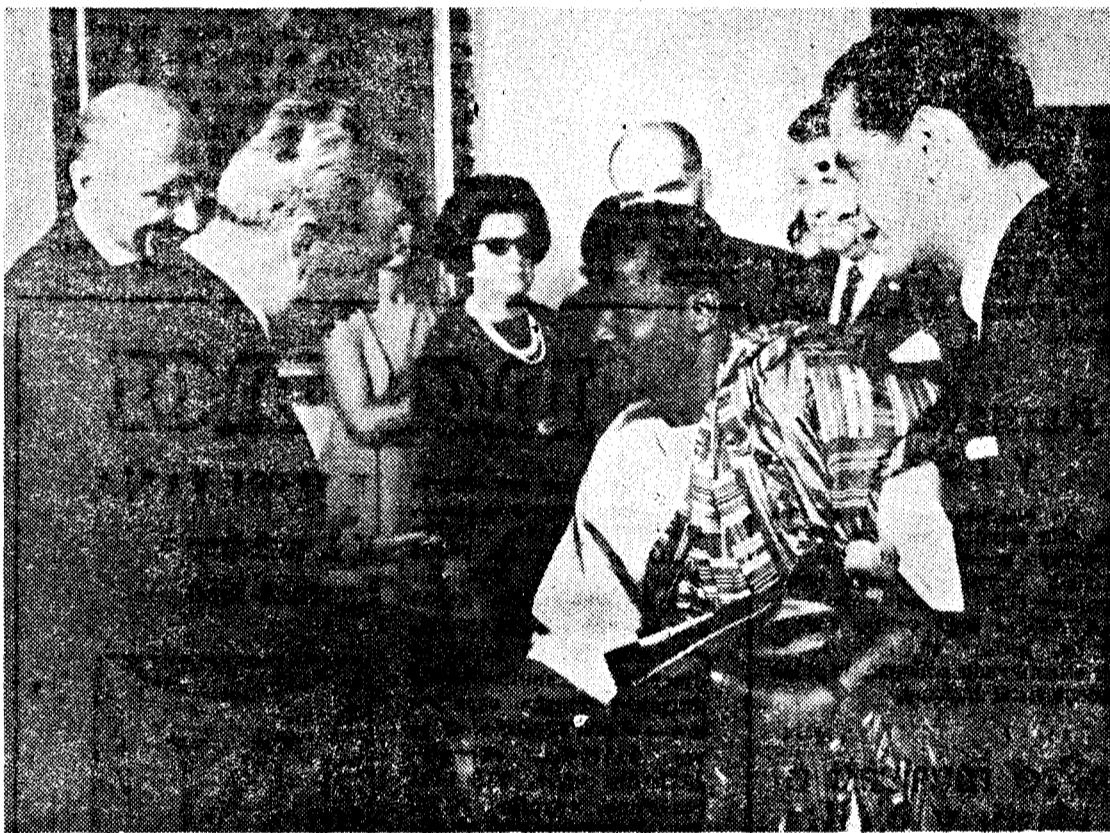
Ko vzgajamo mladino v duhu tradicij narodnoosvobodilnega boja, ne smemo pozabiti, da ta mladina ni sodelovala v tem boju, da se njen odnos do revolucije oblikuje na podlagi znanja in občutkov, razvitih pod vplivom vzgoje v naši socialistični družbi. Ena izmed dragocenih lastnosti, ki jo je naš socializem pri mladini razvil, je kritičnost in zavracanje vsega tistega, kar je izpolnjeno s prazno patetiko, s frazami, neverjetnim in v svoji enostranskosti poenostavljenim do navičnosti ipd. Kolikor več je v prikazovanju dogodkov, osebnosti in smisla revolucije nasploh teh elementov, toliko manj bodo sprejemljivi za mladino. V tem primeru seveda ne gre za odnos mladih do naše revolucije in socializma, kakor se včasih prehitro sklepa. To je odnos do neresničnih, neavtentičnih, nepripriljivih tolmačenj naše socialistične revolucije. Ker prihaja naša mladina do znanja o narodnoosvobodilnem boju edino preko tolmačenj tega boja, se moramo zmeraj vprašati, kako se ta boj tolmači.

...in nekateri socialno-ekonomski problemi

Dovolite mi, da zdaj povem nekaj o nekaterih socialno-ekonomskih problemih udeležencev narodnoosvobodilne vojne in da poudarim nekatere neposredne naloge, ki jih bodo morale izpolnjevati organizacije borcev skupaj z drugimi družbenopolitičnimi činitelji. Pri tem moram

zavzeto pristopiti k reševanju materialnega položaja osebnih in družinskih invalidov, ki pretežno živijo od invalidskih dohodkov. To bo mogoče zagotoviti z dopolnilnimi predpisi in dopolnilnimi sredstvi.

Organi samoupravljanja v republikah in zavodih socialnega

Predsednik ZB NOV Jugoslavije Aleksandar Ranković sprejema številne tuje delegacije

omeniti tudi nekatere pojave nerazumevanja in nepojmovanja načinov in metod za reševanje socialnih problemov borcev, in to zdaj, ko močan gospodarski razvoj in krepitev materialne baze našega sistema samoupravljanja omogočata veliko učinkovitejše reševanje teh problemov na širši družbeni podlagi.

To nerazumevanje, ki ga je opaziti tudi med borci in v vodstvih posameznih organizacij in organov družbenega samoupravljanja v delovnih skupnostih in komunah, se kaže v zahtevah, da bi vse probleme borcev reševali izključno z zveznimi predpisi in zveznimi sredstvi.

V naših razmerah je večina družbene, gospodarske, politične in druge aktivnosti osredotočena v komunah, in tu rešujejo ne le bistvene zadeve vsakdanjega življenja, temveč tudi najtežje gospodarske, socialne in druge probleme našega razvoja.

Celo vrsto problemov borcev, katerih sicer ni mogoče reševati enotno z zveznimi oziroma republikanskimi zakoni, bo treba urejati z normativnimi akti delovnih organizacij in občinskih skupščin, z odloki samoupravnih organov in na podlagi priporočil družbenopolitičnih orga-

zavarovanja igrajo danes pomembno vlogo, kar zadeva socialno varstvo državljanov. Znanost po pooblastila, ki jih imajo zavarovalne skupnosti pri pokojninskem in invalidskem zavarovanju glede ugotavljanja višine zaščitne pokojnine, najvišjih pokojninskih osnov, usklajevanja pokojnin z življenjskimi stroški in večjim standardom, rehabilitacije in prekvalifikacije invalidov in podobno. Veliko samostojnost in odgovornost pri usmerjanju politike zdravstvenega varstva imajo komunalni skladi zdravstvenega zavarovanja.

Že na IV. kongresu naše zveze smo opozorili, da zdravstveno stanje naših borcev ni zadovoljlivo. Takrat smo poudarili, da je zdravje naših borcev veliko bolj ogroženo kot zdravje drugih državljanov enake starosti.

Značaj in struktura obolenj potrjujeta upravičenost zahtev številnih organizacij borcev, naj zdravstvena služba borcem in invalidom omogoči učinkovitejše zdravstveno nadzorstvo.

Vsemu temu, zlasti pa zdravju borcev in invalidov, bomo morali posvetiti veliko več pozornosti, zlasti pa bomo morali temeljiteje znanstveno preiskati pozne posledice vojne in internacije.

Stanovanjski problem borcev še ni mogel biti rešen v celoti

Dovolite mi, da posebej omenim stanovanjske razmere udeležencev narodnoosvobodilne vojne. Naša skupnost z neposredno pomočjo organizacij borcev in drugih družbenih činiteljev že vrsto let z izjemnimi prizadevanji rešuje te probleme. Toda zaradi splošnega zaostajanja in gradnji stanovanj nismo mogli rešiti stanovanjskih problemov udeležencev narodnoosvobodilne vojne v času, ki smo

ga predvideli na IV. kongresu. Niti planiranega obsega graditve v letu 1965, za kar je dala skupnost več kot 34 milijard dinarjev, ne bomo mogli dokončno realizirati. Še zmeraj več kot 25.000 borcev, družin padlih in umrlih borcev nima rešenih ali nima povsem rešenih svojih stanovanjskih problemov.

Nadaljnje naloge bomo reševali v skladu z reformo stanovanjske graditve, od katere pri-

Naloge znanstvenikov in umetnikov v prikazovanju našega narodnoosvobodilnega boja

Znano je, kako na mladino impresivno delujejo umetniška dela, ki obdelujejo narodnoosvobodilni boj, posebno književnost in film. Naši umetniki so ustvarili veliko takih del. Takemu ustvarjanju moramo še bolj pomagati in spodbujati ustvarjalce, da pogumneje iščejo nove vsebine iz tako bogate zakladnice tem, kot je narodnoosvobodilni boj, in da poščejo nove umetniške izraze zanje. Hkrati pa moramo obsoditi neodgovoren odnos do teh tem, poskuse, da nam bi se pod videzom kompleksnosti narodnoosvobodilnega boja in revolucije podtaknile ne le neresnica o njej, pač pa tudi nam tuje idejne koncepcije, pogledi na svet, quasi filozofija in jalova psihologiziranja.

Naloga znanstvenikov, zgodovinarjev in umetnikov je, da sedanjim rodovom znanstveno natančno in umetniško resnično prikažejo naš narodnoosvobodilni boj in revolucijo. Veliko vio-

go pri gojitvi tradicij in vzgoji mladine v duhu socializma imajo borci narodnoosvobodilnega boja.

Ko smo v resoluciji VIII. kongresa ZK Jugoslavije pa tudi sicer poudarjali in poudarjamo potrebo, naj borci še naprej aktivno sodelujejo v družbenopolitičnem življenju dežele, potem to delamo zato, da bi oni s svojimi revolucionarnimi izkušnjami omogočili lažje vsevanje nalog in problemov na poti našega današnjega socialističnega razvoja. Mimo tega pa je zelo pomembno tudi osebni pogled, ki naj ga v vsaki situaciji s svojim delom in ravnanjem, pojmovanjem in splošnim odnosom do revolucije dajejo udeleženci narodnoosvobodilnega boja. Skromnost in revolucionarna poštenost pa je tisto, kar je vedno odlikovalo udeležence narodnoosvobodilnega boja in revolucije.

O nalogah naše zveze in združenj rezervnih oficirjev in podoficirjev

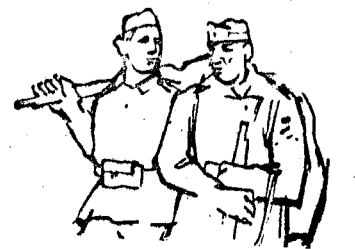
Dovolite mi, da povem nekaj besed o nalogah naše Zveze in združenj rezervnih oficirjev in podoficirjev pri vprašanjih vojaško strokovne vzgoje rezervnega oficirskega kadra.

Delo za vojaško strokovno vzgojo pomeni glavno obliko dejavnosti združenj rezervnih oficirjev in podoficirjev, in to obvezuje odbore naše zveze, da bolj neposredno spremljajo aktivnost združenj, da pomagajo in spodbujajo njihovo dejavnost za uspešnejše opravljanje teh nalog. Pri tem je posebno pomembno, da rezervni oficirji sistematično širijo svoje znanje o sodobnih problemih vojne in armade, o snlošno ljudski obrambi ter da kolikor mogoče globoko proučujejo izkušnje naše narodnoosvobodilne vojne.

Združenja rezervnih oficirjev in podoficirjev morajo skupaj z organi zveze posvetiti več pozornosti mladim rezervnim oficirjem, ki so se po vojni šolali in vzgajali v JLA, da bi jih v združenjih kar najbolj aktivirali za vse te naloge, da bodo voljeni v organe zveze in združenja.

Aktivnost rezervnih oficirjev v predvojaški vzgoji, pri civilni zaščiti, teritorialni obrambi in v drugih inštitucijah narodne obrambe je rodila v številnih komunah dobre rezultate.

Pri opravljanju teh nalog so se ZB NOV in združenja rezervnih oficirjev in podoficirjev naslanjala na druge družbene organizacije, na skupščine družbenopolitičnih skupnosti in njihove organe in na enote in ustanove JLA. Najtesnejše sode-

Družbeno politična aktivnost upokojenih borcev...

Čeprav zakon o pokojninskem zavarovanju v bistvu ugodno ureja položaj udeležencev v vojni, ne smemo zanikati upravičenosti očitkov posameznih borcev, niti tega, da je v mejah ekonomskih možnosti države treba poiskati boljše rešitve.

Ni razlogov, da nezaupljivo gledamo na pobudo upokojenih udeležencev iz vojne, da bi se v okvirih zakona in zakonitih predpisov ukvarjali tudi s kako samostojno dejavnostjo. Nasprotno, takšno pobudo je treba podpirati povsod, kjer so zanje dane možnosti.

Naša družba po pravici pričakuje, da bodo upokojeni oficirji kot politično dozoreli ljudje z nezmanjšano silo družbeno delovali tudi v novem okolju. Opravljanje raznih družbenopolitičnih poslov, delovanje v vodstvih in organizacijah Zveze

• Vsako leto odkrijejo več antibiotikov. V poljskem poljedeljskem inštitutu v Lublinu so ugotovili, da vsebuje tkivo nekaterih zelenih vodnih rastlin zelo močan antibiotik. Ko so proučevali problem onesnaženja rek z mazutom in z industrijskimi odpadki, so ugotovili zanimivo dejstvo, da v vodah, v katerih rastejo takšne zelene vodne rastline, ni nikakršnih bakterij ali mikrobov. To pomeni, da je ta voda biološko čista kakor deževnica. Poljski znanstveniki so odkrili, da delujeta dve vrsti rastlin izredno močno antibiotično. Napravili so več poskusov na živalih. Živalim, ki so bile okužene s tifusom, so dali injekcijo izvlečka iz omenjenih rastlin. Čez nekaj deset ur so živali ozdravele.

• Zdrav človek ima v kubičnem milimetru krvi povprečno 5.000.000 rdečih krvčic. To število ni vedno enako, ker je odvisno od nadmorske višine. Spo-

Dobro je, če veste...

večanjem nadmorske višine se namreč zmanjšuje količina kisika v zraku, zaradi česar je v organizmu potrebno večje število rdečih krvčic, da lahko uspešneje izkoriščajo razredčeni kisik. V krajih z nadmorsko višino 412 metrov znaša povprečno število rdečih krvčic 5.750.000 v kubičnem mm, v krajih z nadmorsko višino 1450 m se to število poveča na 6.000.000, v krajih z nadmorsko višino 1560 na 6.000.000, v krajih z nadmorsko višino 1800 metrov na 7.000.000, v krajih z nadmorsko višino 2000 m pa se to število poveča kar na 8.000.000 krvčic v enem kubičnem mm krvi.

• Nekateri živali se ne potijo, npr. pes, morski prašiček in podgana. Znano je, da — izjemoma — tudi kak človek nima znojnic, ter se ne more potiti, kar ni le zlasti poletni, silno neprimeren, marveč tudi zdravju škodljivo.

• Gruzinski čebelarji so udomaćili divje čebele. Značijo za te čebele je, da zbirajo med tudi v deževnem vremenu. Čebelarji drugod po svetu so jeli kupovati udomaćene divje gruzinske čebele. Tako imajo gruzinski čebelarji polne roke dela, saj pošiljajo svoje udomaćene čebele v številne tuje dežele, celo v Južno Ameriko.

• Viktorija (Victoria regis) se imenuje rastlina, ki raste v vodah reke Amazonke in v tropskih pokrajinah. Viktorija ima velike liste, ki merijo v premeru dva metra; okrajki njenih listov so pripognjeni navzgor. Ti listi lahko prenesejo, ko plavajo po vodni površini, breme, ki tehtaja 30 do 40 kg. Ta rastlina ima velike cvetove, ki merijo v premeru do 40 cm. Cvet se odpre zvečer, cvetenje pa traja tri dni. Cvet je prvi dan rdečkast, drugi dan temno rdeč, tretji dan pa skrlaten.

Znanje in spomin • Znanje in spomin • Znanje in spomin

Kdo je slovenski aktivist na sliki? — V Ljubljani je končal osnovno in srednjo šolo in se nato kot študent vpisal na ljubljansko univerzo. Že leta 1934 je postal član Partije ter deloval v »Svobodi« in kasneje v »Vzajemnosti«. Bil je član RK Polje, OK Ljubljane in član kmečke komisije pri CK KPS. Po kapitulaciji Jugoslavije je prešel v ilegalo in ustanavljal prve oborožene skupine v okolici Grosupljeva. Padel je 8. januarja 1942 na Turjaku

Kdo je avtor risbe, ki predstavlja enega izmed številnih načinov prevažanja orožja za partizane? — Že zgodaj je nastopila potreba po delavnih, ki bi popravljale partizansko orožje. Tako je kmalu po ustanovitvi Glavnega štaba začela po nalogu Franca Leskoška-Luke delati prva ilegalna popravilnica za orožje. Bila je v Saturnusu, orožje pa je popraviljal predvsem Edi Dežman. Tovrstna delavnica je bila tudi v papirnici Vevče

Ponoči od 19. na 20. september 1941 so Nemci požgali prvo slovensko vas, Rašico. Vas so najprej obkločili, segnali na kup vse domačine, od dojenčkov do starcev in jih odpeljali naprej v koncentracijska taborišča in v izgnanstvo v Srbijo. Požig Rašice je globoko odjeknil med vsemi rodoljubi in somišljeniki slovenske narodnoosvobodilnega gibanja. Kateri slovenski slikar je tako simbolično upodobil Rašico v plamenih?

Kdo je znani slovenski revolucionar na sliki? — Ob koncu junija, ko je bila ustanovljena Rašiška četa, je postal njen komandir. 27. septembra 1941 so Nemci Rašiško četo, ki se je odpravljala proti Moravskemu, obklopile. Naslednjega dne se je komandir z nekaj borci vrnil na Rašico. Nemci so jih napadli in komandir je bil hudo ranjen. Sovražnik ga je izsledil v vasi Selo in ga odpeljal v Begunje, kjer je 3. oktobra 1941 podlegel strahotnemu mučenju

Spomenik bo na Toškem čelu

Pred leti so v Peskah pri Podutiku v občini Ljubljana-Siška postavili spomenik padlim mladincem, partizanskim kurirjem. Ta spomenik je stal na kraju, kjer je 28. septembra 1942 padel kurir Dolomitskega odreda, petnajstletni Milan Mravljec.

Tedaj je spomenik stal na ustreznem kraju, ob cesti, pa tudi zraven gostišča. Toda zadnje čase se je začel širiti kampanja, gostišče pa so ukiniti in spremenili v obratno menzo delavcev v kamnolomu. Spomenik se je tako znašel sredi kupov kamenja, blata in prahu.

Predsedstvo ZB NOV šišenske občine je zato sklenilo poiskati za spomenik drug, bolj primeren kraj. Člani so predlagali več takih točk, med drugim v Dravljah pred domom družbenih organizacij, pred šolo pa v Vodnikovih cestah, blizu Celovške ceste, pri bencinski črpalnici in na Toškem čelu. Nazadnje je kot najboljši prostor obveljal tisti na Toškem čelu, kamor bodo spomenik v kratkem prepeljali.

Toško čelo je zaselek na hribu, odkoder se lepo vidi po vsej okolici, posebno proti Ljubljani. Za spomenik so izbrali prostor zraven Dobnikarjeve kmetije. Med NOB je mimo To-

škega čela potekala z žičnimi ovirami utrjena razmejitvena črta med Nemčijo in Italijo. Toda kljub temu so bili v vasi partizani stalni gostje. V zimi 1942 na 1943 je bil dlje časa tunkaj bataljon Dolomitskega odreda. Blizu vasi je bilo več prehodov čez razmejitveno črto. Zaselek so Italijani in belogardi požgali marca 1943 v znani ofenzivi na Dolomitski odred, po kateri se je ta umaknil na Dolenjsko, borce pa so razdelili po brigadah in odredih.

MP

Slavje v Ivančni gorici

Nedavno so v vasi Hudo pri Ivančni gorici, na hiši, v kateri je bil 18. junija 1941 ustanovljen prvi odbor OF, odkrili spominsko ploščo. Proslave ob odkritju se je udeležilo več kot tisoč domačinov ter predstavniki družbeno-političnih organizacij. Slavje je pripravila krajevna organizacija ZB Ivančna gorica. Z odkritjem spominske plošče so v Ivančni gorici zaključili številne prireditve v počastitev 20-letnice osvoboditve in občinskega praznika.

S. Oblak

Nihče ni ustvaril ime kvalitete v enem dnevu.
Rakovost mora biti stalna, leta in leta!
Turisti, izletniki - kadite ljubljansko Morqvol!

• TV 15 izhaja vsak teden — Izdaja ga predsedstvo Zveze združenj borcev NOV Slovenije — Zasedba: Borec LJ., Beethovnova 101 — Tisk in kiležji: CZP »Ljudska pravica«, Ljubljana — List ureja uredniški odbor — Letna naročina znaša 1200 dinarjev — Posamezna številka stane 30 dinarjev — Naročnino pošiljajte na naslov: Uprava »TV 15«, Ljubljana, Beethovnova 10, prtlj., p. predal 598-XI ali na »ekovni račun« pri Narodni banki 561-608-29 — Telefonske številke: glavni in odgovorni urednik »TV 15« 21-901, tajništvo in novinarji »TV 15« 22-313, uprava »TV 15« 22-607 — Rokopisov ne vračamo

Odgovori

na »Znanje in spomin«:

1. Dolfe Jakkelj
2. Maksim Sedek
3. Ivo Šubic
4. Stane Koscek

»**METKA**«
 TEKSTILNA TOVARNA IN KONFEKCIJA
 CELJE
 Telefon: 29-73, 75
 Brzovjav: METKA — Celje

- IZDELUJEMO VSE VRSTE BOMBAŽNIH TKANIN, INLETE, DAMASTE, MODNE POPELINE, KANAFASE ITD.
- IZDELUJEMO VSE VRSTE POSTELJNE KONFEKCIJE IN KONFEKCIJO MOŠKIH IN ŽENSKIH ROBEV

Predlanskim je bil sovjetski novinar O. Gorčakov v Washingtonu. Sprehajal se je po mestu in gledal izložbe, kot delajo navadno vsi tučji, ko pridejo v neznano, zanje novo mesto. Ustavil se je pred neko knjigarno in pogled mu je obstal na knjigi s kljukastim križem na platnicah. Prebral je tudi naslov »Črni pohod«, napisal pa je to knjigo nekdanji esesovec Peter Neumann. Gorčakov je knjigo kupil in jo začel prebirati.

Tako se je začel odvijati klobčić čudne usode, ki je nazadnje odgnil zaveso nad junaštvom skupine sovjetskih vojakov v najodličnejših trenutkih druge svetovne vojne.

Peter Neumann je namreč v svoji knjigi opisal zločin nad skupino sovjetskih vojakov, ki so napadli nemški vojaški transport v zaledju fronte pred Stalingradom, takoj ko se je sklenil obroč Rdeče armade okoli von Paulusove armade. Zagrizeni nacist pa nehote, ko opisuje ta zločin, priznava junaštvo teh ljudi. Zgodilo se je takole:

Med 2. in 3. decembrom 1942 se je na železniki postaj Proletarskaja vkrcala na vlake motorizirana SS divizija »Viking«, sestavljena iz polkov »Nordland«, »Westland« in »Deutschland«. Peter Neumann je bil kot poročnik komandir čete v polku »Nordland«. Pred odhodom so se oficirji zbrali pri divizijskem komandantu Herbertu Hitlerju, ki jih je seznanil z nalogo te divizije, elitne enote v nemški armadi in celo v SS. Sam Hitler je ukazal, naj divizijo naglo prepeljejo v severnega Kavkaza in jo pošljejo pred Stalingrad, kjer naj bi prebila sovjetski obroč okoli von Paulusove armade. Esesovski general je dejal, da je ta akcija odločilna za izid vojne in da tu ne gre le za usodo von Paulusa in njegovih vojakov. V naglici so Nemci ustanovili novo skupino armad z nazivom »Don« pod poveljstvom feldmaršala von Mansteina. Ta skupina naj bi branila 600 km dolgo fronto in tako zaprta vrzel v nemški obrambi, ki je nastala s prodorom sovjetskih čet in obkrožitvijo von Paulusove armade. Glavna sila nove armadne skupine naj bi bile Rankovske enote von Gotta in SS divizija »Viking«.

Vlak s polkom »Nordland« je odpeljal s postaje Proletarskaja proti Zimovnikom in Kotelnikovskij ob 22. uri dne 2. decembra 1942. Spremljali so ga nekaj potniških vagonov za oficirje, zadaj pa so bili tovorni s tanki, sa-

mohodnimi topovi in oklopnimi avtomobili. Za lokomotivo je bil poseben oklopni vagon, v katerem so potovali višji oficirji, med njimi komandant polka in osebni Himmlerjev odposlanec Stresling.

Ponoči pa so blizu Orlovskaje napadli vlak sovjetski partizani. Prvi strelji so zadeli kurjača in strojevodjo in vlak je obstal na nekem ovinku. Neumannova četa je dobila nalogo, naj partizane napade, kar je tudi storila. Dva voda sta jih napadla s čela, z enim vodom pa so jih esesovci odrezali, da se niso mogli umakniti v srepo. Partizani so se v boju zagrizeno borili, toda nazadnje so jih esesovci premagali. Saj ni čudno, peščka partizanov proti elitne-

den so drugi utegnili kaj narediti. Stresling je spoznal, da so se že predložili zadržali, da ne bo zvedel nič. Za njimi vozijo vlaki, ker je železnica, ki vodi proti Stalingradu, življenjsko važna žila za prevoz nemških čet na fronto, edina zveza z zaledjem. Zato se mu je toliko šlo, da zve za načrte partizanov in tako prepreči nove napade na vlake. Izdal je ukaz in preživela ujetnike so pobili z mitraljezi.

Partizanski napad je zadržal vso divizijo »Viking«, ne samo polka »Nordland«. Zjutraj se je divizija ustavila v Kubereju, kjer so pokopali padle esesovce. Tudi druge so partizani napadali železnico in zaradi teh napadov je zakasnili nemški protinapad na fronti.

Spomini esesovca Neumanna

namesto 3. decembra bi se moral začeti 8., de-jansko pa se je začel šele 12. decembra. Medtem so čete Rdeče armade dobivale nove in nove okrepitve. Ko so Nemci napadli, so jih te čete odbile in von Paulus je ostal v Stalingradu. Dne 24. decembra 1942 so sovjetske čete prebile nemško fronto in razbile deset nemških divizij, med njimi tudi divizijo »Viking«. Osvobodile so tudi kraje okoli železnice, kjer se je odigral tragični dogodek in kdove kdo je pokopal izrečana trupla padlih partizanov.

Gorčakov se je lotil iskanja podatkov, kdo so bili ti partizani, ki so s svojim napadom in svojo žrtvijo morda toliko vplivali na izid cele operacije. V arhivih ni dosti našel, ker so bila oporišča najbližjih partizanskih odredov 80 do 100 km daleč, le odred »Stepski orel« je bil bliže. Toda iz ohranjenih poročil se je dalo razbrati, da pripadniki tega odreda niso napadli omenjenega vlaka. Zato je Gorčakov poizvedoval na kraju samem in spet ni dobil ničesar. Ostala je še ena možnost, da je šlo pri napadu za enoto Rdeče armade, ki jo je poveljstvo poslalo v nemško zaledje z nalogo, da napada nemške prevoze.

Nazadnje je v centralnem arhivu Rdeče armade našel Gorčakov podatke, da je partizanski štab na Volgi postal novembra 1942 v nem-

sko zaledje 73 partizanskih skupin, ki so skupaj šteje 360 borcev. Arhivsko gradivo o teh skupinah je našel v arhivih, inštituta marksizma-leninizma. Tam so bili tudi podatki o partizanski skupini »Maksim«, o diviziji »Viking« in o ustrelitvi enajstih ujetih partizanov v Orlovskem kraju. To so bili tisti ujeti partizani. Bilo jih je sicer 12, toda enega so živega sežgali z metalcem plamenov.

V skupini je bilo 15 ljudi, oboroženih s šestimi mitraljezi in osmimi puškami. Imeli so tudi radijski oddajnik. Ko je skupina odhajala v akcijo, seveda s seboj ni vzela oddajnika. Z njim je ostala telegrafistka, ki je brzokone imela poleg sebe še stražarja. Pred odhodom v nemško zaledje so končali člani skupine kratek tečaj v Astrahanu. Samo komandir in komisar sta imela po 28. oziroma 29 let, ostali pa so bili stari od 17 do 20 let

Gorčakov je ugotovil tudi imena članov skupine in navezal stike z njihovimi svojci in našel pisma, ki so jih pisali padli, preden so odšli v nemško zaledje.

Neumann se je bojeval dalje. Njegova enota je doživljala poraz za porazom in se umikala iz Rusije. Aprila 1945 je ta zlikovec strgal s sebe znake za čin in vsa odlikovanja ter se kot navaden vojak vdal Rdeči armadi. Kot ujetnik je pomagal čistiti ruševine v Varšavi. O svojih delih je seveda molčal, pa tudi v svoji knjigi je o tem razdobju svojega življenja zelo redkobereden. Po amnestiji in odpustu vojnih ujetnikov se je vrnil v Zahodno Nemčijo in se nastanil v Hamburgu. Kot nosilec »Zeleznega križa« obeh stopenj in drugih odlikovanj je računal na dobro pokojnino.

Zdaj, po vojni, so se spet začeli zbirati bivši esesovci. Nekdo je celo trdil, da je bila divizija »Viking« sestavljena iz nacistov Nemčije, Norveške, Holandije, Danske, predhodnik današnjih sil NATO kot obrambe pred boljševizmom. Bivši pripadniki divizije »Viking« so začeli izdajati celo svoj list »Vikinški klic«, spomini Petra Neumanna pa so izšli v več izdajah v Franciji pod imenom »SS« v Angliji (»Tuji grobovi«) in v ZDA. Bivši poveljniki Neumanna, ki so tudi še po večini živi, pa se zavzemajo za ustanovitev lahko gubljenih udarnih in motoriziranih divizij v okviru NATO. Te divizije naj bi imele za svoj vzorec divizijo »Viking«.